

פשוט למדי לצפות בנטיית המטופל לתקוף את החיבור בין שני אויב־קטנים, משום שהאנלטיקאי צריך לבסס חיבור עם המטופל, וזאת

ספר

91. אצל מטופלים מטורמים, הכחשת האפשרות של המטופל, להשתמש באופן נורמלי בחודרות השכלתית, מחישה אסון, באמצעות הריסתו של חיבר השוב. קיומו של מטופלוג פרימיטיבי, המונע שימוש בחודרות השכלתית, הוא מעצם מהותו של אסון זה. הדמו לאסון מצוי בחופעתו של התייחסויות נפרדות ופזורות לסקננות, להיותות ולטיפשות.

הוא עושה באמצעות תקשורת מילולית והניסיון הפסיכואנליטי שלישותו. על אלה נסמכים החסמים היצירתיים, ולפיכך אנו אמורים להיות מסוגלים לדאוג התקפות המכוונות כלפי אמצעים אלה.

אנני עוסק בהתנהגות טיפוסית לפרשנויות, אלא בהדבקה הדברים שהבאתי במאמרי "הבחנת האישיות הפסיכוסית מן הלא-פסיכוסית" (3) בנוגע להתקפות ההיסטורית על החשיבה המילולית עצמה.

דוגמאות קליניות

93. אתאר כעת אירועים שאפשר לי לתת למטופל פרשנות, אותה יכול היה להבין בשלב ההוא, של התנהגות, שכוונה להרוס את אשר היה שם, שנועד להכיר שני אובייקטים יחריי.

אלה הן הדוגמאות:

(I) הייתה לי סיבה לתת למטופל פרשנות, שהאירה את רגשי חיבתו כלפי אמו, ואת כטויים, בנך יכולתה להתמודד עם ילד קשה-עורר. המטופל ניסה לבטא את הסכמתו עמי, אך למרות שהיה עליו לומר מילים מעטות בלבד, הופיעה התבטאותו בשל גמגום בולט ביותר, שכתוצאה ממנו התפרסה הערתו על משר זמן של כחלק וחצי. למעשה, דמו תקולות שפלט להתנשמויות כבדות בניסיון לשאוף אוויר; בין ההתנשמויות עלו פה ושם קולות גרגור, כאילו היה שקוע במים. הסכתי את תשובתו לכו לקולות הללו והוא הסכים כי הם יוצאי-דופן, והציע בעצמו את התיאורים שתוארו זה עתה.

(II) המטופל התלונן כי אינו יכול לישון. בהפגינו סימני פחד, אמר, "אני יכול להמשיך כך". הערות פוזרות והתירו רושם כי הוא חש באופן שטחי שפועלנות כלשהי תתרחש, אולי משהו בדומה לחוסר שפיות, אם לא יצליח לישון יותר. בהתייחסות לחומר מן הפגישות הקודמות, הצעתי כי חשש שמא יחלום אם ישן. הוא הכחיש ואמר שאינו יכול לחשוב כיוון שהוא רטוב. הזכרתי לו את האופן שבו השתמש במושג "רטוב" כביטוי של בוז כלפי משהו אותו ראה כחלוש ורגשני. הוא לא הסכים, וציין כי במצב אולי הוא מתייחס להדפך הוא הנכון. מתוך מה שידעתי על מטופל זה, הרגשתי שהתיקון שלו בעניין זה היה תקף, וכי באופן כלשהו הריכוזות התייחסה לביטוי שנאה וצרות-עין כגון אלה שהוא קשר להתקפות השתנה על אובייקט. לפיכך אמרתי, שבנוסף לפחד השטחי

שביטא, הוא פחד משינה כיוון שמבחינתו היה הדבר זהה לדליפה של הנפש החוצה. אסוציאציות נוספות הראו, כי הוא הרגיש שפרשנויות טובות שבאו מצדי התמצלו לחלקיקים כה זעירים, ובאופן כה עקבי, עד כי הפכו לשמן נפשי, שורם באופן בלתי נשלט. השינה הייתה לפיכך בלתי נפרדת מחוסר-מודעות, אשר כשלעצמו היה זהה למצב של היעדר דעת* חסר תקנה. הוא אמר, "עכשיו אני כשי". ענתי שהוא מרגיש עד ומסוגל לחשיבה, אך כי המצב הטוב הזה נשמר באופן דופף בלבד.

(III) בפגישתו זו הפיק המטופל חומר שעלה בשל הפסקת סוף-השבוע. המקרה. מודעותו לגירויים היצוניים כגון אלה הפכה מוחשית, בשלב מאוחר יחסית של האנליזה. לפני כן, הייתה יכולתו לאמוד את המציאות עניין לניחוש גרידא. ידעתי שיש לו מגע עם המציאות, כיוון שהוא הגיע לאנליזה בכוחות עצמו, אך קשה היה להקיש עובדה זו מתוך התנהגותו בפגישות הטיפוליות. כאשר פירשתי אסוציאציות מסוימות כראיה לכך שלתחתונתו הוא היה, ועדיין הינו, עד למשגל בין שני בני-אדם, הגיב כאילו ספג מהלהומה עזה. לא הייתי מסוגל אז לומר הכן בריקן חווה את ההתקפה, ואפילו בריעבר אין לי מושג ברור. נראה הגיוני לשער כי הפרשנות שלי היא שהתנחלות עליו את החלם, ולפיכך, המהלומה נחתה עליו מכוחו, אך התרשמותי כי חש בה כאילו שגורה מבפנים; המטופל חווה בעתים קרובות מה שתואר בהתקפת דקרה מבפנים. הוא התיישב ובהה בחלל בריכות רב. אמרתי כי נראה שהוא רואה דבר-מה. הוא ענה כי לא היה יכול לדאוג מה שראה. מניסיון קודם, יכולתי לפרש כי חש ש"דאה" אובייקט בלתי נראה, וניסיון מאוחר יותר שכנע אותי כי אצל שני המטופלים, שעל האנליזה שלהם אני מסתמך לצורך חומר למאמר זה, התרחשו אירועים בהם חווה המטופל חזיות של ראיות-הבלתי-נראה. מאוחר יותר אפיט את סיבותי להשערה כי בדוגמה זו, ובקודמות, פעלו מנגנונים דומים.

(IV) בעשרים הדקות הראשונות של הפגישות העיר המטופל שלוש הערות בנפרד זו מזו, אשר לא הייתה להן כל משמעות בעבורי. ואז אמר כי נערה שפגש נראתה כמבנית. מיד לאחר מכן הגיעה תנועת-עווית אלימה, שהוא העמיד פנים כמתעלם ממנה. נראה שזו הייתה זרה להתקפות הדקירה שהזכרתי בדוגמה הקודמת. ניסיתי להסב את תשומת לבו לתנועה, אך הוא התעלם מהתערבותי כפי שהתעלם.מן ההתקפה.

אז אמר שהחדר מלא ערפל כחול. מעט אחר כך אמר שהערפל נעלם, אך אמר שהוא מדוכא. פירשתי כי הוא הרגיש מובן על-ידי. הייתה זו חוויה שנשאה חן בעיניו, אך ההרגשה הנעימה של להיות מובן נהרסה מיד ונפלטת החוצה. הזכרתי לו כי באחרונה היינו עדים לשימוש שלו במלה "כחול" כתיאור תמציתי של שיחה מינית מגונה. אם פרשנותי הייתה נכונה, והאירועים שלאחר מכן הראו כי אכן כך הוא, פירוש הדבר כי החוויה של להיות מובן פוצלה, הומרה לחלקיקים של ניצול מיני, ונפלטת. עד לנקודה זו חשתי כי הפרשנות התקרבה במידה רבה לחוויות. פרשנויות מאוחרות יותר, שהיעלמות הערפל נבעה כתוצאה מהפנמה-מחודשת והמרה לדיכאון, נראו פחות ממשיות בעבור המטופל, למרות שאירועים מאוחרים יותר תאמו אותן ואיששו את תקפותן.

(V) הפגישה, כמו זו בדוגמה הקודמת, התחילה בשלוש או ארבע הצהרות של עובדות, כגון שהיה חם, שהרכבת שלו הייתה עמוסה, וכי היה זה יום רביעי; אלה התמשכו על פני שלושים דקות. התרשמותי כי הוא מנסה לשמור מגע עם המציאות אוששה כאשר המשיך ואמר כי הוא חושש מהתמוטטות. מעט אחר-כך אמר כי אני לא אבין אותו. פירשתי כי הרגיש שאני רע, וכי לא אקח פנימה את מה שרצה להכניס לתוכי. פירשתי במונחים אלה בכוונה תחילה, כיוון שבפגישה הקודמת נראה שהרגיש כי פרשנויותיו היו ניסיונות לפלוט החוצה רגשות שהוא רצה להפקיד אצלי. תגובתו לפרשנותי הייתה באמירה כי הוא מרגיש שבחדר ישנם שני ענני הסתברות. פירשתי כי הוא מנסה להיפטר מן ההרגשה שהרוע שלי הינו עובדה. אמרתי שמשמעות הדבר היא, שעליו לדעת האם אני באמת רע, או שמא אני דבר רע כלשהו שהגיע מתוכו. למרות שברגע ההוא לא הייתה חשיבות מרכזית לנושא הזה, חשבתי שהמטופל מנסה להחליט אם הוא הוזה או לא. חרדה חוזרת ונשנית זו באנליזה התקשרה לפחד שלו כי צרות-עין ושנאה כלפי היכולת להבין הובילו אותו לקחת פנימה אובייקט טוב ומבין, על-מנת להורסו ולפלוט אותו החוצה – תהליך שהוביל לעתים קרובות לרדיפתו על-ידי האובייקט שהרס ופלט. השאלה, האם סירובי להבינו היה מציאות או הוזה, הייתה חשובה רק משום שהיא קבעה לאילו חוויות מכאיבות יש לצפות בהמשך.

(VI) מחצית הפגישה חלפה ברממה; המטופל הודיע אז כי פיסת ברזל נפלה על הרצפה. לאחר מכן הפיק ברממה סדרת תנועות עוויתיות, כאילו הרגיש מותקף באופן פיזי מבפנים. אמרתי כי אינו יכול לבסס מגע

עמי בשל פחדו מפני המתרחש בתוכו. הוא אישר זאת, באומרו כי הוא מרגיש שרוצחים אותו. הוא לא יודע מה יעשה בלי האנליזה, משום שהיא גורמת לו להרגיש טוב יותר. אני אמרתי שהוא מרגיש צרות-עין כה רבה כלפי וכלפיו, בשל יכולתו לעבוד יחד כדי לשפר את הרגשתו, עד שהוא לקח אותנו כזוג אל תוכו, כמו פיסה מתה של ברזל ורצפה מתה, שחברו לא כדי להעניק לו חיים, אלא כדי לרצוח אותו. הוא נעשה חרד ביותר ואמר כי אינו יכול להמשיך. אמרתי כי הוא מרגיש שאינו מסוגל להמשיך, או משום שהוא מת, או משום שהוא חי ומלא כל כך בצרות-עין עד שעליו להפסיק אנליזה טובה. ניכרה ירידה משמעותית בחרדה, אך יתרת הפגישה הוקדשה להצהרות מבודדות של עובדות, אשר נראו שוב כניסיון לשמר מגע עם המציאות החיצונית, כשיטה להכחשת הפנטזיות שלו.

מאפיינים המשותפים לדוגמאות שלעיל

94. בחרתי באפיוזורות אלה משום שהנושא העיקרי בכל אחת מהן היה התקפה הרסנית על חיבור. בראשונה בוטאה ההתקפה בגמגום, שנועד למנוע מן המטופל לעשות בשפה שימוש שיקשר ביני לבינו. בשנייה, הוא חווה את השינה כזהה להזדהות השלכתית, שהמשיכה להתקיים בלי שתושפע מכל ניסיון שלו לשלוט בה. משמעות השינה בעבורו הייתה כי נפשו, מפוררת עד ליסוד, מחלחלת החוצה בהתקפה של זרם חלקיקים.

הדוגמאות שאני מביא כאן שופכות אור על חלימה סכיזופרנית. נראה כאילו אין לחולה הפסיכוטי חלומות, או, למצער, הוא אינו מדווח עליהם עד לשלב מאוחר יחסית באנליזה. הרושם שלי כעת הוא, שתקופה נטולת חלומות לכאורה זו, הינה תופעה מקבילה להוזה של ראיית-הבלתי-נראה. כלומר, החלומות מורכבים מחומר מפורר לרסיסים כה זעירים, עד שנעדר מהם כל רכיב חזותי. כאשר נחווים חלומות עליהם מסוגל המטופל לדווח, כיוון שבמהלך החלום הוא חווה אובייקטים חזותיים, נראה כי הוא תופס אובייקטים אלה כנקשרים לאובייקטים הבלתי-נראים מן השלב הקודם, בדומה לאופן בו צואה נקשרת בעיניו לשתן. המטופל תופס את האובייקטים המופיעים בחוויות, אותן אנו מכנים חלומות, כמוצקים, וככאלה, הם מנוגדים לתוכן החלומות, שהיו רצף של רסיסים זעירים, בלתי נראים.

בעת השעה הטיפולית, לא ההתקפה על החיבור הייתה הנושא המרכזי, אלא תוצאותיה של התקפה שכזו, שהתבצעה קודם לכן, בהותירה אותו משולל הלך הרוח החיוני לביסוס יחסים מספקים בינו לבין מיטתו. למרות שהדבר לא הופיע בפגישה עליה אני מדווח, הודה השלכתית בלתי נשלטת, מה שהייתה בעבורו השינה, נתפסה כהתקפה הרסנית על הלך הרוח של ההורים המזדווגים. לפיכך, הייתה כאן חרדה כפולה; אחת, הנובעת מן הפחד שלו כי הוא הופך למשולל-נפש, השנייה, הנובעת מן הפחד שלו כי אינו מסוגל לשלוט בהתקפותיו העוינות, על הלך הרוח שהיווה את החיבור בין בני הזוג ההורי, להן סיפקה נפשו תחמושת. הן שינה והן היעדר שינה היו בלתי מקובלים מבחינתו.

ברוגמה השלישית, בה אני מתאר הזיות חזותיות של אובייקטים בלתי-נראים, אנו עדים לאחת הצורות בה נחתה ההתקפה הממשית על הזוג המיני. הפרשנות שלי, ככל שאני יכול לשפוט, נחוותה לגביו כאילו הייתה זו התפיסה החזותית שלו-עצמו של משגל הורי; התרשמות חזותית זו הינה כה מפורקת ונפלטת מיד בחלקיקים כה זעירים, עד שהם יוצרים רצף של רכיבים בלתי נראים. התהליך בכללותו נועד לקדם-את-פני-הרעה של חווית רגשות של צרות-עין כלפי המצב הנפשי-ההורי, באמצעות פעולה הרסנית. יהיה לי עוד לומר על שנאה מובלעת זו של רגש ועל הצורך להימנע ממודעות אליה.

ברוגמה הרביעית שלי, הדיווח על הנערה המבינה ועל הערפל, נחו ההבנה שלי והלך הרוח הנעים שלו כחיבור בינינו, שאפשר צמיחה של פעולה יצירתית. החיבור זכה ליחס של שנאה והומר למיניות עוינת והרסנית, שהפכה את הזוג מטופל-אנליטיקאי לעקר.

ברוגמה החמישית שלי, של שני ענני ההסתברות, היכולת להבנה היא החיבור המותקף, אך העניין נעוץ בעובדה כי האובייקט העורך את ההתקפות ההרסניות זר למטופל. יתר על כן, אותו אובייקט הרסני תוקף את ההזדהות ההשלכתית, הנחוית לגבי המטופל כשיטת תקשורת. כל עוד התקפתי המשוערת על שיטות התקשורת שלו נחויות כמשניות, כנראה, להתקפות צרות-העין שלו עלי, הוא אינו מנתק עצמו מרגשות אשמה ואחריות. נקודה נוספת היא הופעתו של שיפוט, בו רואה פרויד מאפיין חיוני של שליטת עיקרון המציאות, בין החלקיקים של אישיות

המטופל שנפלטו. העובדה כי היו שני ענני ההסתברות נותרה בעת ההיא בלתי מוסברת, אך בפגישות שלאחר מכן, היה לי חומר שהובילני להניח כי מה שבמקור היה ניסיון להפרדה של הטוב מן הרע, שרד בקיומם של שני אובייקטים, אך כעת הם היו דומים, בכך שכל אחד מהם היה תערובת של טוב ורע. בהתייחס לחומר מפגישות טיפוליות מאוחרות יותר, אני יכול להסיק מסקנות שבעבר לא היו אפשריות; יכולתו לשיפוט, שפוצלה ונהרסה עם יתרת האגו שלו ואז נפלטה, נחוותה לגביו כרומה לאובייקטים ביזאריים אחרים, מן הסוג שתיארת במאמרי על "הבחנת חלקי האישיות הפסיכויים מן הלא-פסיכויים". חלקיקים אלה שנפלטו הטילו עליו פחד בשל הטיפול שהעניק להם. הוא חש כי השיפוט המנוכר - ענני ההסתברות - הצביע על כך כי אני הייתי, כנראה, רע. החשד כי ענני ההסתברות היו רודפניים ועוינים הוביל אותו לפקפק בערך ההנחיה שהם העניקו לו. הם עשויים היו לספק לו הערכה נכונה, או שגויה בזדון, למשל, שעובדה הינה הזיה, או להיפך; או לעורר מה שהיינו מכנים, מנקודת ראות פסיכיאטרית, מחשבות-שווא. לענני ההסתברות עצמם היו כמה תכונות של שר פרימיטיבי, והם נחו כחידתיים ומטילי אימה.

ברוגמה השישית שלי, הדיווח על פיסת ברזל שנפלה לרצפה, לא הייתה עילה לפרש היבט של החומר, שבשלב זה כבר היה מוכר למטופל (ייתכן שעלי לומר כי הניסיון לימדני, שהיו פעמים בהן הנחתי שהמטופל מכיר כבר היבט מסוים של המצב, רק כדי להיווכח כי למרות העבודה שהושקעה בדבר, הוא שכח אותו). הנקודה המוכרת, אך המשמעותית להבנת אפיזודה זו, ואותה לא פירשתי, הינה כי המטופל חמק מקנאתו בזוג ההורי בכך שהחליף את ההורים בו ובי. ההתחמקות נכשלה, משום שצרות-העין והשנאה הופנו כעת כלפיו וכלפי. בני-הזוג, המעורבים במעשה יצירתי, נחווים כחולקים התנסות רגשית מעוררת צרות-עין; הוא, בהיותו מזוהה גם עם הצד שאינו כלול בה, חווה גם התנסות רגשית מייסרת. במקרים רבים הייתה למטופל, חלקית בשל חוויות מן הסוג שאני מתאר באירוע זה, וחלקית בשל סיבות שאפרט בהמשך, שנאה לרגש, ומכאן, בקצרה, למכלול החיים עצמם. שנאה זו תורמת להתקפה הרצחנית על מה שמקשר בין בני הזוג, על הזוג עצמו ועל האובייקט שמוליד הזוג. באפיזודה שאני מתאר, סובל המטופל מתוצאות התקפותיו הקודמות על הלך הרוח, שיוצר את החיבור בין בני הזוג היצירתי, ומהדהדתו עם שני הלכי הרוח, השנוא והיצירתי, כאחד.

באמצעות השאלה "מהו דבר-מה?" ולא באמצעות השאלה "מדוע דבר-מה?", זאת כיוון ש"מדוע", באמצעות אשמה, פוצל ההיגיון. לא ניתן, אם כן, לנסח בעיות שפתרון נסמך על מודעות לסיבותיהן, ולפתור אותן, על אחת כמה וכמה. הדבר יוצר מצב בו נראה שלמטופל אין בעיות, זולה אלה הנובעות מקיומם של האנליטיקאי והמטופל. הוא מתעסק במהי פונקציה זו או אחרת, שאלה הוא מודע, למרות שאינו מסוגל לתפוס את המכלול שהפונקציה היא חלק ממנו. מכאן, שלעולם אין כל שאלה, מדוע המטופל או האנליטיקאי נמצאים שם, או מדוע משהו נאמר או נעשה או הורגש, וגם לא יכולה להיות כל שאלה הנוגעת לניסיון לשנות את סיבותיו של מצב נפשי כלשהו... משום שלא ניתן לענות לעל "מה?" ללא "הכיצד?" או "מדוע?", עולים קשיים נוספים. אניח לנושא זה, כדי לבדוק את המנגנונים בהם משתמש החינוך על-מנת לפתור את הבעיה על "מה?" כאשר היא מודגשת בהקשר של יחסי אובייקט-חלקי עם פונקציה.

הכחשתה של מידה נורמלית של הזדהות השלכתית

96. אני נדרש למושג "חיבור" משום שברצוני לדון ביחסי המטופל עם פונקציה, ולא בדווקא עם האובייקט המשרת את הפונקציה; ענייני אינו רק בשך, בפזן או בחשיבה המילולית, אלא בפונקציה שלהם כמספקים את החיבור בין שני אובייקטים.

במאמרה (7) Notes on Some Schizoid Mechanisms מודברת מלאני קליין על החשיבות של שימוש מופז בפיוול ובהזדהות השלכתית ביצירת אישיות מופערת מאוד. היא מדברת גם על "ההפנמה של האובייקט הטוב, בראש ובראשונה השר של האם", כ"תנאי מקדים להתפתחות נורמלית". אשער כי קיימת מידה נורמלית של הזדהות השלכתית, בלי להגדיר את הגבולות ביניהם שוכנת הנורמליות, וכי כאשר זו מתקשרת להזדהות הפנומנית*, נוצר הכסיס עליו נשענת ההתפתחות הנורמלית.

ההרשמות זו נובעת בחלקה ממאפיין באנליזה של מטופל אשר קשה היה לפרשו, מפני שבאף שלב הוא לא הצטייר כמפרע-דיו, כדי לתמוך

ברוגמה זו ובקורדמוותיה, ישנם רכיבים המרמזים על יצירת אובייקט רודפני עניין, או גיבוב של אובייקטים, המכבא את עוינותו באופן שיש לו חשיבות רבה בכינון שלטונים של מנגנונים פסיכונטיים במטופל; למאפיינים, להם כבר ייחסתי גיבוב של אובייקטים רודפניים, יש איכות של סופראנו פרימיטיבי, אפילו רצחני.

סקרנות, יהירות וטפשות

95. במאמר שהצגתי בקונגרס הבינלאומי ב-1957 (4), טענתי כי ההקבלה של פרויד בין הקורה ארכיאלוגית לפסיכואנליזה יכולה הייתה להביא תועלת, אילו לקחה בחשבון שאנו מגלים ראות, לא בהכרח לציוויליזציה פרימיטיבית, אלא יותר לאסון פרימיטיבי. ערכו של הדימוי מופחת משום, שבאנליזה אנו מתעמתים, בעצם, לא עם מצב יציב המאפשר מחקר נינוח, אלא עם קטסטרופה, הנוחתה בו זמנית פעילה וחיונית, ועדיין בלתי ניתנת לפתרון ולהשקטה. היעדר זה של התקדמות בכיוון כלשהו, יש לייחס בחלקו להרס היכולת לסקרנות, המוביל לחוסר היכולת ללמוד, אך לפני שאכנס לזה, עלי לומר דבר-מה בנוגע לעניין.

שאינו משחק כמעט תפקיד ברוגמאות שנתתי. התקפות על החיבור נובעות ממה שמכנה מלאני קליין השלב הפרנואיד-סינדיאורי. פרק זמן זה נשלט על-ידי יחסי אובייקט-חלקי עם (8). אם נזכור כי המטופל מקיים יחסי אובייקט-חלקי עם עצמו, כמו גם עם אובייקטים שאינם הוא-עצמו, יתרום הדבר להבנתו אותם ביחסיים כגון "נראה ש...", בהם משתמש תכופות המטופל המופרע-קשות, מאמין". כאשר הוא אומר "נראה ש...", הוא מתייחס לעתים קרובות למבנה אנונימי, השואב עידוד מהשימוש של המטופל בדימויים מוחשיים כיחידות חשיבה, מטעה, משום שיהי אובייקט-חלקי מתקיימים לא רק עם המבנים האנונימיים אלא גם עם הפונקציות, לא עם אנטומיה אלא עם פיוולוגיה, לא עם השר אלא עם האכלה, הרעלה, אהבה, שונאה, הדבר תורם לרושם של אסון שהינו דינמי ולא סטטי. את הבעיה שיש לפתור, בשלב זה, שהוא מקדם ושתתי עדיין, צריך לנסח במושגים כגורים,

בפרשנות בראיות משכנעות. לכל אורך האנליזה פנה המטופל בעקביות להזדהות השלכתית, מה שרמז כי היה זה מנגנון אותו מעולם לא הצליח לנצל לתועלתו באופן מספק; האנליזה העניקה לו הזדמנות להשתמש במנגנון שנגזל ממנו כמרמה. לא הייתי צריך להסתמך על התרשמות זו כלכד. היו פגישות שהובילו אותי להשערה כי המטופל חש שהיה אובייקט כלשהו, שמנע ממנו את השימוש בהזדהות השלכתית. בדוגמאות שהבאתי, בעיקר בראשונה, של הגמגום, וברביעית, של הנערה המבינה והערפל הכחול, ישנם רכיבים המצביעים על כך שהמטופל הרגיש שדחיתי את כניסתם של חלקים באישיותו, אותם שאף להניח אצלי, אך היו אסוציאציות קודמות שהובילו אותי להשקפה זו.

כאשר נאבק המטופל להיפטר מפחדיו מוות, שנחוו כעוצמתיים מכדי להכילם באישיותו, הוא פיצל את פחדיו והכניסם אל תוכי, כשהרעיון היה, ככל הנראה, כי אם יורשה להם להישאר שם די זמן, הם ישונו על-ידי הנפש שלי ואז יהיה ניתן להפנימם שוב בבטיחות. באירוע שעולה בדעתי, חש המטופל, מן הסתם בשל סיבות דומות לאלה שניתנו בדוגמה החמישית, של ענני ההסתברות, כי סילקתי אותם במהירות כה גדולה, עד שהרגשות לא השתנו, והפכו אף מייסרים יותר.

אסוציאציות מתקופה מוקדמת יותר באנליזה, לפני התקופה ממנה נבחרו דוגמאות אלה, הורו על עוצמה גוברת והולכת של רגשות אצל המטופל. הדבר נבע ממה שחווה כסירובי לקבל חלקים של אישיותו. לפיכך, הוא נאבק להכניסם אל תוכי בכפייה, בייאוש ובאלימות, שהלכו וגברו. התנהגותו, מנותקת מהקשר האנליזה, יכולה הייתה להצטייר כביטוי של תוקפנות ראשונית. ככל שפנטזיות ההזדהות השלכתית שלו הפכו אלימות יותר, כך הפך מפוחד יותר מפני. היו פגישות בהן ביטאה התנהגות כזו תוקפנות ללא כל פרובוקציה, אך אני מאזכר סדרת פגישות זו משום שהיא מציגה את המטופל באור שונה, כאשר אלימותו באה כתגובה למה שחווה כהגנתיות העוינת שלי. המצב האנליטי גרם לי לחוש בהדרגה שאני עד לסצנה מוקדמת מאוד. סברתי כי בינקותו חווה המטופל אם, שהגיבה למצגות הנפשיות של התינוק מתוך-חובה. התגובה מתוך-חובה הכילה בקרבה רכיב קצרות-רוח של "אני לא יודעת מה לא בסדר אצל הילד". הסקתי, כי כדי להבין מה רצה הילד, היה על האם להתייחס לבכיו של התינוק כאל יותר מאשר תביעה לנוכחותה. מנקודת ראותו של התינוק, היא הייתה צריכה לקחת אל תוכה, ולפיכך לחוות, את הפחד שמא הילד נוטה למוות. הפחד היה הדבר שהילד לא מסוגל היה להכיל. הוא נאבק על-מנת לפצלו

ממנו, יחד עם חלק האישיות שבתוכו שכן, ולהשליכו אל תוך האם. אם מבינה מסוגלת לחוות את תחושת האימה, שעמה ניסה תינוק זה להתמודד על-ידי הזדהות השלכתית, ועדיין לשמר נקודת מבט מאוזנת. מטופל זה נאלץ להתמודד עם אם שלא יכלה לשאת חוויית רגשות כאלה, והגיבה בהתכחשות לזכות הכניסה שלהם, או, לחלופין, בכך שהפכה קורבן לחרדה שנבעה מהפנמת רגשותיו של התינוק. התגובה האחרונה הייתה, סבורני, נדירה: ההכחשה הייתה השלטת.

יהיו כאלה ששחזור זה ייראה להם דמיוני מדי; בעיני הוא לא נראה מאולץ, והוא המענה לכל מי שעשוי לטעון כי דגש רב מדי מושם על ההעברה, עד כדי הימנעות מהבהרת זיכרונות מוקדמים.

באנליזה ניתן לצפות במצב מורכב. המטופל מרגיש שהוא זוכה בהזדמנות שער כה נגזלה ממנו; חריפותה של תחושת החסך מתחדדת, וכך גם רגשות הטינה על החסך. הכרת תודה על ההזדמנות שוכנת בצד עוינות כלפי האנליטיקאי, כאדם שאינו מבין, ומונע מן המטופל את דרך התקשורת היחידה שבאמצעותה הוא חש כי יוכל להיות מובן. לפיכך, החיבור בין המטופל לאנליטיקאי, או בין התינוק לשד, הוא המנגנון של הזדהות השלכתית. ההתקפות ההרסניות על חיבור זה נובעות ממקור חיצוני למטופל או לתינוק, כלומר האנליטיקאי או השד. התוצאה הינה שימוש מופרז בהזדהות השלכתית מצד המטופל והידרדרות של תהליכי ההתפתחות שלו. אינני מציג חוויה זו כסיבה להפרעת המטופל; מקורה העיקרי של זו בנטייה המולדת של התינוק, אותה תיארתי במאמרי על "הבחנת חלק האישיות הפסיכוטי מן הלא-פסיכוטי" (3). אני רואה בה מאפיין מרכזי של הגורם הסביבתי ביצירת האישיות הפסיכוטית.

לפני שארון בהשפעה זו על התפתחות המטופל, מחובתי להתייחס למאפיינים המולדים ולתפקיד שהם ממלאים ביצירת התקפות התינוק על כל מה שמחבר אותו לשד, כלומר, תוקפנות ראשונית וצרות-עין. חומרתן של התקפות אלה גוברת אם האם מגלה אותו סוג של חוסר-היענות שתיארתי, ונחלשת, אך לא מתבטלת, אם האם מסוגלת להפנים את רגשות התינוק ולהישאר מאוזנת (9); החומרה משתמרת משום שהתינוק הפסיכוטי מוצף בשנאה ובצרות-עין כלפי יכולתה של האם לשמור על הלך רוח נינוח, למרות חוויתה את רגשות התינוק. הדבר הומחש בבחירות על-ידי מטופל אשר התעקש שאני חייב לעבור את זה יחד איתו, אך התמלא שנאה כאשר הרגיש שהייתי מסוגל לעשות זאת בלי להתמוטט. כאן יש לנו עוד היבט של התקפות הרסניות כלפי

החיבור, כאשר החיבור הינו יכולתו של האנליטיקאי להפנים את ההזדהויות ההשלכתיות של המטופל. לפיכך, התקפות על החיבור זהות להתקפות על שלווה הנפש של האנליטיקאי, ובמקור של האם. היכולת להפנים מותמרת על-ידי צרות העין והשנאה של המטופל כלפי חמדות המכלה את שלווה נפשו של המטופל; בדומה לכך, הופכת שלווה נפש לאדישות עיונת. בנקודה זו צצות בעיות אנליטיות, בשל השימוש שעושה המטופל (על-מנת להרוס את שלווה הנפש המעוררת צרות-עין כה רבה) בביטוי-בפעולה, התנהגויות עברייניות ואיומי התאבדות.

תוצאות

97. על-מנת לסכם את המאפיינים העיקריים עד כה: מקור ההפרעה הינו כפול. מחד-גיסא ישנה נטייתו המולדת של המטופל להרסנות, לשנאה ולצרות-עין יתרות; מאידך-גיסא, הסביבה, אשר במקרה היא מונעת מן המטופל את השימוש במנגנוני פיצול והזדהות השלכתית. במקרים מסוימים, ההתקפות ההרסניות על החיבור בין המטופל לסביבה, או על החיבור שבין היבטים שונים באישיותו של המטופל, מקורן במטופל; באחרים, מקורן באם, למרות שבמקרה האחרון, ואצל מטופלים פסיכותרפיים, לעולם לא תהיה זו האם בלבד. ההפרעות מתחילות עם ראשית החיים. הבעיה הניצבת בפני המטופל היא: מהם האובייקטים אליהם הוא מודע? אובייקטים אלה, בין אם פנימיים ובין אם חיצוניים, הם למעשה חלקי-אובייקט, והם בעיקר, אם כי לא באופן בלעדי, מה שאנו קוראים פונקציות, ולא מבנים מורפולוגיים. הדבר מוסתר, משום שחשיבתו של המטופל מתנהלת באמצעות אובייקטים מוחשיים, ולפיכך נוטה ליצור, בחשיבתו המתוחכמת של האנליטיקאי, רושם שהמטופל עסוק בטבעו של האובייקט המוחשי. את טבעו של הפונקציות, המעוררות את סקרנותו של המטופל, הוא חוקר על-ידי הזדהות השלכתית. רגשותיו שלו, עוצמתיים מכדי להיות מוכלים בתוך אישיותו, נמצאים בין פונקציות אלה. הזדהות השלכתית מאפשרת לו לחקור את רגשותיו שלו בתוך אישיות חזקה דיה להכילם. הכחשת השימוש במנגנון זה, אם בשל סירובה של האם לשמש כבית-קיבול לרגשות התינוק, או בשל השנאה וצרות העין של המטופל, שאינו יכול להרשות לאם להשתמש בפונקציה זו, מובילה להרס החיבור בין התינוק לשד, וכתוצאה

מכך להפרעה חמורה של הדחף לסקרנות, עליו נסמכת הלמידה כולה. לפיכך, נסללת הדרך בפני עיכוב חמור של ההתפתחות. יתרה מזאת, הזדהות להכחשת השיטה העיקרית הפתוחה בפני התינוק להתמודד עם רגשותיו העוצמתיים מדי, הופך ניהולם של חיי רגש – בעיה חמורה בכל מקרה, לבלתי נסבל. רגשות שנאה מכוונים לפיכך נגד כל הרגשות, כולל השנאה עצמה, ונגד המציאות החיצונית המעוררת אותם. אך כסע הוא בין שנאת הרגשות לבין שנאת החיים עצמם. כפי שאמרתי במאמרי "הבחנת חלק האישיות הפסיכוטי מן הלא-פסיכוטי" (3), תוצאת שנאה זו היא פנייה להזדהות השלכתית של כל המנגנון התפסיתי, כולל החשיבה העוברית, היוצרת חיבור בין רשמי חושים ומודעות. לפיכך, כאשר שולטים דחפי המוות, מתגברת הנטייה להזדהות השלכתית מופרזת.

סופראגו

98. ההתפתחות המוקדמת של הסופראגו מושפעת מסוג זה של פונקציה נפשית, באופן שעלי לתארו עתה. כפי שאמרתי, החיבור בין התינוק לשד נסמך על הזדהות השלכתית ועל היכולת להפנים הזדהויות השלכתיות. כישלון בהפנמה גורם לאובייקט החיצוני להצטייר כעוין במהותו את הסקרנות, ואת השיטה, קרי – הזדהות השלכתית, שבאמצעותה מנסה התינוק להשביע אותה. אם השד מורגש באופן בסיסי כמבין, הוא יותמר על-ידי השנאה של התינוק וצרות העין שלו לאובייקט, שחמדותו הבלוענית שמה לה כמטרה להפנים את ההזדהויות ההשלכתיות של התינוק, כדי להורסן. ניתן לראות זאת באמונתו של המטופל כי האנליטיקאי מנסה, על-ידי הבנת המטופל, להוציא מדעתו. התוצאה הינה אובייקט הממלא, בעת שהוא מופקד אצל המטופל, פונקציה של סופראגו מחמיר והרסני לאגו. תיאור זה אינו מדויק ביחס לכל אובייקט בעמדה הפרנואידית-סכיזואידית, כיוון שהוא מניח אובייקט-שלם. האיום שבאובייקט-שלם כזה תורם לחוסר היכולת של החולה הפסיכוטי, שתואר על-ידי מלאני קליין ואחרים (11), לעמוד אל נוכח העמדה הדיכאונית וההתפתחות המתלוות אליה. בשלב הפרנואיד-סכיזואיד, שליטים האובייקטים הביזאריים, המורכבים בחלקם מרכיבים של סופראגו רודפני, אותם תיארתי במאמרי "הבחנת חלק האישיות הפסיכוטי מן הלא-פסיכוטי".

התפתחות מעוכבת

הפרעת הרוחף לסקרנות, עליו מתבססת כל למידה שהיא, והכחשת השימוש במנגנון שבאמצעותו הוא מחפש ביטוי, אינן מאפשרות התפתחות נורמלית. אם מהלך האנליזה הוא חיובי, נכנס לתמונה מאפיין נוסף; בעיות, אשר בשפה מתוחכמת מוצגות על-ידי השאלה "מדוע?", אינן ניתנות לניסוח. המטופל מצטייר כמי שאין לו כל הערכה של סיבתיות, והוא יתלונן על הלכי רוח מייסרים, בעודו ממשיך במהלכי פעולה שנועדו להצמיח אותם. לפיכך, כאשר עולה החומר המתאים, יש להראות למטופל, שאין לו כל עניין בשאלה מדוע הוא מרגיש כפי שהוא מרגיש. מהבהרת הטווח המצומצם של סקרנותו, נובעת התפתחות של הרחבת הטווח, והתעניינות ראשונית בסיבות. הדבר מוביל לשינוי מסוים של התנהגות, שאלמלא כן הייתה מאריכה את מצוקתו.

מסקנות

99. המסקנות העיקריות ממאמר זה קשורות להלך הרוח אשר בו מכילה נפש המטופל אובייקט פנימי הרסני, המנוגד לכל החיבורים באשר-הם, מן הפרימיטיבי ביותר (אשר לטענתי הוא המידה הנורמלית של הזדהות השלכתית), ועד לצורות המתוחכמות ביותר של תקשורת מילולית ואמנות. בהלך רוח זה הרגש שנוא; הוא נחוה כעוצמתי מכדי להיות מוכל על-ידי הנפש הבלתי-בשלה, הוא נחוה כמחבר אובייקטים והוא מעניק מציאות לאובייקטים שאינם העצמי, ולפיכך עוין את הנרקיסזם הראשוני. האובייקט הפנימי שהיה במקורו שד חיצוני, שסירב להפנים, לתת מקלט, ובכך לחולל שינוי בכוחו הקטלני של הרגש, נחוה, באופן פרדוקסלי, ביחס לכוחו של האגו, כמעצים את הרגשות שנגדם הוא יוצא בהתקפה. התקפות אלה, על פונקציית החיבור של הרגש, מובילות בחלק הפסיכוי של האישיות לחשיבות-יתר של חיבורים המצטיירים כלוגיים, כמעט מתמטיים, אך לעולם אינם סבירים מבחינה רגשית. כתוצאה מכך, החיבורים השורדים הינם חסרי כל היגיון, אכזריים ועקרים. האובייקט החיצוני שהופנם, טבעו והשפעתו על שיטות התקשורת בתוך הנפש ועם הסביבה, לאחר שהתבסס באופן זה, כל אלה נותרים לחקירה נוספת בעתיד.

ביבליוגרפיה

- (1) Bion, W. R. (1954). "Notes on the Theory of Schizophrenia." *Int. J. Psycho-Anal.*, Vol. 35, Part 2.
- (2) --- (1956). "Development of Schizophrenic Thought." *Int. J. Psycho-Anal.*, Vol. 37.
- (3) --- (1957). The differentiation of the Psychotic from the Non-psychotic Part of the Personality." *Int. J. Psycho-Anal.*, Vol. 38, Parts 3-4.
- (4) --- (1957). "On Arrogance." *Int. Psycho-An. Congress*, 1957.
- (5) Klein, M. (1928). *Early Stages of the Oedipus Conflict*.
- (6) --- (1934). "A Contribution to the Psychogenesis of Manic-Depressive States." 13th *int. Psycho-An. Congress*, 1934.
- (7) --- (1946). Notes on some Schizoid Mechanisms.
- (8) Klein, M. (1948). "The Theory of Anxiety and Guilt." *Int. J. Psycho-Anal.*, Vol. 29.
- (9) --- (1957). *Envy and Gratitude*, Chap. II. (Tavistock Publications, 1957.)
- (10) Rosenfeld, H. (1952). "Notes on the Supergo Conflict in an Acute Schizophrenic Patient." *Int. J. Psycho-Anal.*, Vol. 33.
- (11) Segal, H. (1950). "Some Aspects of the Analysis of a Schizophrenic." *Int. J. Psycho-Anal.*, Vol. 31, Part 4.
- (12) --- (1956). "Depression in the Schizophrenic." *Int. J. Psycho-Anal.*, Vol. 37, Part 4-5.
- (13) --- (1957). "Notes on Symbol Formation." *Int. J. Psycho-Anal.*, Vol. 38, Part 6.

(Received 15 December, 1958)